

ΡΟΛΑΝ ΜΠΑΡΤ

Μυθολογίες

Μαθημα

Σαπωνοειδῆ καὶ Ἀπορρυπαντικά

Τό πρῶτο παγκόσμιο Συνέδριο Ἀπορρυπαντικῶν (Παρίσι, Σεπτέμβρης 1954) ἐπέτρεψε στόν κόσμο νά ἀπολαύσει ἀμέριμνα τήν εὐφορία τοῦ « ΟΜΟ » : ὄχι μονάχα τά ἀπορρυπαντικά προϊόντα δέν εἶναι βλαβερά γιά τό δέρμα, ἀλλά μποροῦν ἀκόμα καί νά χρησιμεύσουν γιά τή διάσωση τῶν ἀνθρακωρύχων ἀπό τή σιλικόζη. Τά προϊόντα αὐτά ἔχουν γίνει, ἐδῶ καί λίγα χρόνια, τό ἀντικείμενο μιᾶς τόσο ἐντατικῆς διαφήμισης, ὥστε σήμερα πιά ἀνήκουν στή σφαίρα τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν Γάλλων· ἔτσι, ἂν ἡ ψυχανάλυση ἐπιθυμοῦσε νά ἐκσυγχρονιστεῖ, θάπρεπε ἀπαραίτητα νά ἐξερευνήσῃ τή σφαίρα τούτη. Θάταν τότε δυνατό νά ἀντιθέσει κανεῖς, μέ μεγάλο ὄφελος, στήν ψυχανάλυση τῶν ἐξαγνιστικῶν ὑγρῶν (*Χλωρίνη*), τήν ψυχανάλυση τῶν σαπωνοειδῶν (*ΛΟΥΞ, ΠΕΡΣΙΑ-σκόνη*) ἢ τῶν ἀπορρυπαντικῶν (*ΡΑΪ, ΠΑΪΚ, ΚΡΙΟ, ΟΜΟ*). Οἱ σχέσεις τοῦ φάρμακου καί τῆς ἀρρώστιας, τοῦ προϊόντος καί τῆς ἀκαθαρσίας, εἶναι ὀλότελα διαφορετικές στή μιᾶ ἢ στήν ἄλλη περίπτωση.

Τό ὑγρό τῆς *Χλωρίνης*, λογουχάρη, θεωρήθηκε πάντα ἕνα εἶδος ὑγρῆς φωτιᾶς, πού ἡ ἐνέργειά της πρέπει νά ὑπολογίζεται προσεκτικά, γιάτι ἀλλιώτικα, τό ἴδιο τό ἀντικείμενο θά μποροῦσε νά προσβληθεῖ ἀπ' αὐτήν – νά « καεῖ »· ἡ ὑπονοούμενη στά προϊόντα αὐτά ἐπεξηγήσῃ βασίζεται πάνω στήν ἰδέα μιᾶς βίαιης καί καυστικῆς τροποποίησης τῆς ὕλης : οἱ οὐσίες αὐτές ἀνήκουν στό πεδίο τῆς χημείας ἢ τῆς ἀλλοίωσης : τό προϊόν « σκοτώνει » τήν ἀκαθαρσία. Ἀντίθετα, οἱ σκόνες εἶναι στοιχεῖα διαχωριστικά· ἰδανικός τους ρόλος εἶναι νά λυτρῶνουν τό ἀντικείμενο ἀπό κάθε περιστασιακή ἀτέλεια : « διώχνουν » τήν ἀκαθαρσία – δέν τή σκοτώνουν· στήν εἰκονογραφία τοῦ « ΟΜΟ », ἡ ἀκα-

θαροσία εμφανίζεται σάν κάτισχνος και μαυριδερός έχθρός πού τό βάξει στά πόδια – φεύγοντας μακριά από τά κατάλευκα σεντόνια – μόλις αντιληφθεῖ ὅτι ἀπειλεῖται ἀπό τό « ΟΜΟ ». Τά χλώρια και οἱ ἀμμωνίες εἶναι χωρίς ἀμφιβολία οἱ ἐκπρόσωποι μιᾶς ἐξοντωτικῆς φωτιᾶς – λυτρωτικῆς ἀλλά τυφλῆς· οἱ σκόνες, ἀντίθετα, εἶναι ἐκλεκτικῆς, ὠθοῦν, κατευθύνουν (πρός τά ἔξω) τήν ἀκαθαροσία μέσα ἀπό τό ὑφάδι τοῦ ἀντικειμένου· ἡ λειτουργία τους εἶναι ἀστυνομική και ὄχι πολεμική. Ἡ διάκριση τοῦτῃ ἔχει τά ἐθνογραφικά της ἀντίστοιχα· τό χημικό ὑγρό εἶναι ἓνα εἶδος ἐπέκτασης τῆς κίνησης τῆς χωρικῆς πού πλένει τά ἀσπρόρουχά της στό ποτάμι, ἐνώ οἱ σκόνες ἀντικαθιστοῦν τήν κίνηση τῆς νοικοκυρᾶς πού στραγγίζει και ξεβγάξει τήν μπουγάδα της στή σκάφη.

Ἄκόμα ὁμως και στίς διάφορες κατηγορίες πού περιλαμβάνουν τίς σκόνες, πρέπει κανεῖς νά ἀντιθέσει τήν ψυχαναλυτική διαφήμιση (χρησιμοποιώντας τή λέξη ψυχανάλυση δέν ἀναφέρομαι σέ καμιάν ἰδιαιτέρη σχολή) στήν ψυχολογική διαφήμιση. Τό Λευκαντικό τοῦ ΠΕΡΣΙΑ, λογουχάρη, βασίζει τήν αἴγλη του στήν ἐνάργεια ἑνός ἀποτελέσματος· κινητοποιεῖται ἡ ματαιοδοξία μας και ἡ κοινωνική μας προβολή μέ τή σύγκριση δυό ἀντικειμένων πού τό ἓνα τους εἶναι πολύ πιό ἄσπρο ἀπό τό ἄλλο. Ἡ διαφήμιση τοῦ « ΟΜΟ » τονίζει τή δραστικότητα τοῦ προϊόντος (στήν ὑπερθετική του ἄλλωστε μορφή), ἀλλά φανερώνει πάνω ἀπ' ὄλα τή διαδικασία τῆς ἐνεργείας του· ἔτσι ἐμπλέκει τόν καταναλωτή σ' ἓναν τρόπο βιώματος τῆς ὕλης, τόν καθιστᾶ συνεργάτη μιᾶς λύτρωσης, και ὄχι ἀπλῶς τόν ἐπωφελομένο ἑνός ἀποτελέσματος· ἡ ὕλη εἶναι ἐδῶ προικισμένη μέ ἀξιακές καταστάσεις.

Τό « ΟΜΟ » χρησιμοποιεῖ δυό ἀπ' αὐτές τίς ἀξίες, ἀρκετά ἀσυνήθιστες στήν κατηγορία τῶν ἀπορρυπαντικῶν· τή βαθύτητα και τόν ἀφρό. Τό νά διατείνεται κανεῖς πῶς τό « ΟΜΟ » καθαρίζει σέ βάθος (βλ. και τό σκέτος τῆς κινηματογραφικῆς διαφήμισης), εἶναι νά ὑποθέτει πῶς τά ἀσπρόρουχα ἔχουν βάθος (πράγμα πού ὡς τώρα δέν τό εἶχε κανεῖς σκεφτεῖ), και, ἀναντίρρητα, νά τά μεγαλοποιεῖ, νά τά καθι-

στὰ ἀντικείμενα κολακευτικά γιά τίς κρυφές ἐκείνες ροπές γι' ἀγκαλιάσματα καί χάδια πού βρίσκονται σέ κάθε ἀνθρώπινο σῶμα. Ὅσο γιά τόν ἀφρό, πασίγνωστη εἶναι ἡ πολυτελέστατη σημειοδότησή του : πρῶτα-πρῶτα ἔχει τήν ἐμφάνιση τοῦ ἀνώφελου· ὕστερα, ἡ ὑπερπαραγωγή του – ἀφθονη, εὐκόλη, σχεδόν ἀστείρευτη – προϋποθέτει τήν ὑπαρξη, στό ἀντικείμενο πού τόν παράγει, ἑνός σπέρματος εὐρωστου, μιᾶς οὐσίας γερῆς καί ρωμαλέας, ἑνός πλούτου ἐνεργῶν στοιχείων μέσα σ' ἕναν ἐλάχιστο πρωταρχικό ὄγκο· τέλος, καλλιεργεῖ κολακευτικά στόν καταναλωτή μιάν αἰθέρια φαντασία τῆς ὕλης, ἕναν τρόπο ἐπαφῆς ἀνάλαφρο καί ταυτόχρονα κάθετο, ἀκολουθούμενον ἀπό ἕνα αἶσθημα ἀπόλαυσης τόσο στή γευστική κατηγορία (φουάγκρά, γλυκά, κρασιά), ὅσο καί στήν ἐνδυματική κατηγορία (μουσελίνες, τούλια), ἀκόμα καί σ' ἐκείνην τῶν σαπουνιῶν (ἡ στάρ πού κάνει μπάνιο). Ὁ ἀφρός μπορεῖ μάλιστα νά εἶναι καί σημεῖο κάποιας πνευματικότητας, στό μέτρο πού τό πνεῦμα θεωρεῖται ἱκανό νά δημιουργεῖ τά πάντα ἀπό τό τίποτα, μιᾶ τεράστια ἐπιφάνεια ἀποτελεσμάτων πού προέρχονται ἀπό ἕναν ἐλάχιστο ὄγκο αἰτιῶν (οἱ ἀλοιφές χρειάζονται ἕναν ὀλότελα διαφορετικό τρόπο ψυχάνalysis, τῆς κατηγορίας τῶν ἀποσβεστικῶν : ἀπαλείφουν τίς ρυτίδες, καταπραῖνουν τόν πόνο, σβήνουν τή φωτιά, κτλ.). Τό οὐσιαστικό εἶναι, πῶς κατορθώθηκε νά συγκαλυφθεῖ ἡ καυστική ἐνέργεια τοῦ ἀπορρυπαντικοῦ κάτω ἀπό τή γοητευτική εἰκόνα μιᾶς οὐσίας ταυτόχρονα θαθειᾶς καί αἰθέριας, ἱκανῆς νά ρυθμίσει τή μοριακή τάξη τοῦ ὑφάσματος χωρίς νά τήν προσβάλει. Εὐφορία, πού δέν πρέπει νά μᾶς κάνει νά ξεχνᾶμε πῶς « ΟΜΟ » καί « ΠΕΡΣΙΑ » εἶναι ἕνα καί τό ἴδιο πράγμα, πῶς ὑπάρχει ἕνα καί μόνο σχέδιο – τό σχέδιο τοῦ ἀγγλο-ὀλλανδικοῦ τράστ *Unilever*.

Ἡ κριτική « Μηδέ-μηδέ »

Σέ ἕνα ἀπό τά πρῶτα τεύχη τοῦ καθημερινοῦ *Express* βρίσκουμε μιά κριτική διακήρυξη πίστεως (ἀνώνυμη) πού ἀποτελεῖ ἕνα θαυμάσιο δείγμα καλοζυγισμένης ρητορικής. Ἡ ἰδέα πού ἐκφράζεται ἐδῶ, εἶναι πῶς ἡ κριτική δέν πρέπει νά εἶναι « οὔτε παιχνίδι σαλονιοῦ, οὔτε δημοτική ὑπερησεία » – κι αὐτό σημαίνει πῶς δέν πρέπει νά εἶναι οὔτε ἀντιδραστική, οὔτε κομμουνιστική, οὔτε ἄσκοπη, οὔτε πολιτική.

Πρόκειται ἐδῶ γιά τήν ταχτική τοῦ διπλοῦ ἀποκλεισμοῦ, πού κατά μεγάλο μέρος πηγάζει ἀπό τήν ἀριθμητική ἐκείνη μαγία πού τή συναντήσαμε κιόλας πολλές φορές, καί πού τήν ἔχω χαρακτηρίσει, χοντρικά, σάν ἕνα μικροαστικό χαρακτηριστικό : μέ τή βοήθεια μιᾶς πλάστιγγας γίνεται ὁ ὑπολογισμός τῶν διαφορῶν μεθόδων πού τοποθετοῦνται στούς δύο δίσκους της, αὐθαίρετα, μέ τρόπο ὥστε νά ἐμφανίζεται ὁ ἴδιος ὁ κριτικός σάν ἀόρατος διαιτητής, προικισμένος μέ πνευματικότητα ἰδανική, καί συνακόλουθα δίκαιη, ὅπως ὁ ζυγός πού κρίνει τή στάθμιση.

Τό ἀπόδαρο πού ἀπαιτεῖται γιά τή λογιστική αὐτή ἐπιχείρηση, σχηματίζεται ἀπό τήν ἠθικότητα τῶν χρησιμοποιούμενων ὄρων. Σύμφωνα μέ μιά πανάρχαια τρομοκρατική ταχτική (δέν μπορεῖ ὁ καθένας νά ἀποφύγει τήν τρομοκρατία), ἡ κρίση ἀσκεῖται ταυτόχρονα μέ τήν κατονομασία, καί ἡ λέξη – προκαταρκτικά φορτισμένη μέ κάποια ἐνοχή – βαραίνει πολύ φυσικά τόν ἕνα δίσκο τῆς πλάστιγγας. Ἀντιθέτουμε, λογουχάρη, τήν *κουλτούρα* στίς *ιδεολογίες*. Ἡ *κουλτούρα* εἶναι ἕνα ἀγαθό εὐγενές, παγκόσμιο, μακριά ἀπό κοινωνικές προκαταλήψεις : ἡ *κουλτούρα* δέ ζυγίζει τίποτα. Ἐνῶ οἱ *ιδεολογίες* εἶναι κομματικές ἐπινοή-

σεις – ἄς πᾶνε, λοιπόν, στήν πλάστιγγα ! Τίς ξαποστέλνουμε ἐκεῖ, δίνοντας σέ ὅλες τους τήν ἴδια ἀξία, κάτω ἀπό τό αὐστηρό βλέμμα τῆς κουλτούρας (χωρίς νά διανοηθοῦμε πώς, στό κάτω-κάτω, καί ἡ κουλτούρα εἶναι μιᾶ ἰδεολογία). "Ὅλα διαδραματίζονται σά νά ὑπῆρχαν, ἀπό τή μιᾶ μεριά, λέξεις βαρειές, λέξεις φθααρμένες (*ἰδεολογία, διαφώτιση, ἀγωνιστής*), πού προορισμός τους εἶναι νά τροφοδοτοῦν τό ἀτιμωτικό παιχνίδι τῆς πλάστιγγας· καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά, λέξεις ἐλαφρές, ἀγνές, ἄυλες, εὐγενεῖς θεῖα χάριτι, λέξεις τόσο ἀνώτερες ὥστε ξεφεύγουν ἀπό τόν χυδαῖο νόμο τῶν ἀριθμῶν (*περιπέτεια, πάθος, μεγαλεῖο, ἀρετή, τιμή*), λέξεις τοποθετημένες ψηλότερα ἀπό τό ἐπίπεδο τοῦ θλιβεροῦ ὑπολογισμοῦ τῶν ψευδῶν· οἱ δεύτερες εἶναι ἐπιφορτισμένες νά ἐπιτιμοῦν τίς πρώτες : ἀπό τή μιᾶ μεριά λέξεις ἐγκληματικές, καί ἀπό τήν ἄλλη λέξεις δικαιοδοτικές. Ἡ ὥραία αὐτή ἠθική τοῦ Τρίτου Κόμματος, καταλήγει, φυσικά, σέ μιᾶ νέα διχοτόμηση, ἐξίσου ἀπλοϊκή ὅσο κι ἐκείνη πού καταδικάζεται ἐπίμονα στό ὄνομα τῆς συνθετικότητας. Εἶναι ἀλήθεια, ὁ κόσμος μας μπορεῖ νά ὑποστεῖ ἐναλλαγές, ἀλλά νᾶστε βέβαιοι πώς ἡ διχοτόμηση αὐτή δέν ὑποπίπτει σέ κανένα Δικαστήριο : δέν ὑπάρχει σωτηρία οὔτε γιά τούς Δικαστές – εἶναι κι αὐτοί μπλεγμένοι.

Γιά νά καταλάβουμε ἄλλωστε ποιά εἶναι ἡ τοποθέτηση τῆς κριτικῆς τούτης, τῆς *Μηδέ-μηδέ*, φτάνει νά ἐξετάσουμε τούς ἄλλους μύθους πού διαφαίνονται σ' αὐτήν. Χωρίς νά ἐπεκταθῶ πάνω στό μῦθο τῆς ἀχρονικότητας, πού ἐνυπάρχει στήν κάθε προσφυγή σέ μιάν αἰώνια « κουλτούρα » (« μιᾶ τέχνη πού ἀνήκει σέ ὅλες τίς ἐποχές »), ἀνακαλύπτουμε ἀκόμα στή θεωρία *Μηδέ-μηδέ* δυό συνηθισμένα τεχνάσματα τῆς ἀστικῆς μυθολογίας : τό ἕνα συνίσταται σέ μιάν ὀρισμένη ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, πού νοεῖται σάν « ἄρνηση μιᾶς ἀπριόρι κρίσης ». "Ὁμως, μιᾶ λογοτεχνική κρίση προσδιορίζεται πάντοτε ἀπό τήν τοποθέτησή της, καί ἡ ἴδια ἡ ἀπουσία κάθε συστήματος – καί προπάντων τοῦ συστήματος πού ἀνυψώνεται σέ διακήρυξη πίστεως – πηγάζει ἀπό ἕνα σύστημα ἀπόλυτα καθορισμένο, πού, στήν παρούσα περίπτωση, ἀποτελεῖ μιᾶ κοινότατη μορφή τῆς ἀστικῆς

ιδεολογίας (ή τῆς κουλτούρας, ὅπως θάλεγε ὁ ἀνώνυμος ἀρθρογράφος μας). Θά μπορούσε, μάλιστα, νά πει κανεῖς πώς ἀκριβῶς ὅταν ὁ ἄνθρωπος διεκδικεῖ μιὰ πρωταρχική ἐλευθερία, τότε ἡ ὑποταγή του εἶναι θεβαία. Εὐκολα μπορούμε νά προκαλέσουμε ὅποιονδήποτε νά ἀσκήσει μιὰ ἀθῶα κριτική, ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε συστηματικό προκαθορισμό : οἱ *Μηδέ-μηδεῖστές* ἔχουν κι αὐτοί ἐμπλακεῖ σ' ἕνα σύστημα, πού δέν εἶναι ἀναγκαστικά ἐκεῖνο πού ἐπικαλοῦνται. Κανείς δέν μπορεῖ νά κρίνει τή Λογοτεχνία χωρὶς μιὰ προκαταρκτική γνώση τοῦ Ἀνθρώπου καί τῆς Ἱστορίας, τοῦ Καλοῦ καί τοῦ Κακοῦ, τῆς Κοινωνίας, κτλ. : ἀκόμα καί στήν ἀπλή λέξη « περιπέτεια » – τήν ξενιοαστά ἠθικοποιημένη ἀπό τούς *Μηδέ-μηδεῖστές* μας, σέ ἀντίθεση μέ τά ἀξιοκατάκριτα συστήματα πού « δέν ἐκπλήσσουν » – πόση κληρονομικότητα, πόση μοιρολατρία, πόση ρουτίνα ! Κάθε ἐλευθερία ἐπανακτᾶ, τελικά, μιάν ὀρισμένη γνώστη συνοχή, πού δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπό κάποιο ἀπριόρι. Γι' αὐτό, ἡ ἐλευθερία τοῦ κριτικοῦ δέν εἶναι ἡ ἄρνησή του νά πάρει θέση (ἀδύνατο !), ἀλλά ἡ ἄρνηση ἢ ὄχι νά τήν ἐπιδειχνεῖ.

Τό δεύτερο ἀστικό σύμπτωμα τοῦ κειμένου μας, εἶναι ἡ γεμάτη εὐφορία ἀναφορά στό « ὕφος » τοῦ συγγραφέα, ὡς αἰώνια ἀξία τῆς Λογοτεχνίας. Καί ὁμως, τίποτα δέν εἶναι δυνατό νά διαφύγει τήν ἀμφισβήτηση τῆς Ἱστορίας, οὔτε κἀν ἡ καλή γραφή. Τό ὕφος εἶναι μιὰ κριτική ἀξία ἀπόλυτα χρονολογημένη, καί τό νά ἐπικαλεῖσαι τό « ὕφος » σέ μιάν ἐποχή ὅπου ἐξέχοντες συγγραφεῖς προσβάλλουν τό τελευταῖο αὐτό ὄχυρό τῆς κλασικῆς μυθολογίας, εἶναι νά ἀποδείχνεις πόσο ἀπαρχαιωμένος εἶσαι : ὄχι, ἡ ἐπιστροφή γιά μιάν ἀκόμα φορά στό « ὕφος » δέν εἶναι ἡ περιπέτεια ! Πιό μετρημένο σέ ἕνα ἀπό τά μεταγενέστερα τεύχη του, τό *Express* δημοσίεψε μιάν εὐστοχη διαμαρτυρία τοῦ Α. Robbe-Grillet ἐναντία στή μαγική προσφυγή στόν Σταντάλ (« θάλεγε κανεῖς πώς τό κείμενο τοῦτο εἶναι γραμμένο ἀπό τόν Σταντάλ »). Ὁ συνδυασμός τοῦ ὕφους καί τοῦ ἀνθρωπισμοῦ (στόν Ἀνατόλ Φράνς, λογουχάρη) ἴσως δέν φτάνει πιά γιά νά θεμελιώσει μιὰ Λογοτεχνία. Ὑπάρχει μάλιστα ὁ

φόβος μήπως καταντήσει τό ύφος κάτι τό άπριόρι ύποπτο, καθώς έχει έκτεθει από τόσα έργα ψευδοανθρωπιστικά : πάντως, πρόκειται για μιάν άξία πού δέν θάπρεπε νά αποδίδεται στόν συγγραφέα παρά μονάχα σάν ευεργέτημα άπογραφής. Αυτό δέν σημαίνει, βέβαια, πώς ή Λογοτεχνία μπορεί νά υπάρξει χωρίς κάποιο συμβατικό τέχνασμα. Άλλά όσα κι αν λένε *Μηδέ-μηδειστές* κριτικοί μας – μόνιμοι όπαδοί ενός διχοτομημένου σύμπαντος, πού αυτοί άποτελοϋν δήθεν τή θεϊκή του υπέρβαση – τό αντίθετο τής « καλής γραφής » δέν είναι αναγκαστικά ή « κακή γραφή » : ίσως είναι, σήμερα, κατά τά φαινόμενα, ή *γραφή* αυτή καθαυτή. Η Λογοτεχνία έχει έξελιχθεί σέ κάτι τό πολύ δύσκολο, τό στενάχωρο, τό θανάσιμο. Δέν υπερασπίζεται πιά τά στολίδια της, υπερασπίζεται τήν ίδια τήν ύπαρξή της : πολύ φοβάμαι πώς ή κριτική *Μηδέ-μηδέ* είναι καθυστερημένη κατά μιάν έποχή.

Ἀθύρματα

Τό καλύτερο παράδειγμα γιά τό ὅτι ὁ γάλλος ἐνήλικος βλέπει τό παιδί σάν ἕναν ἄλλο ἑαυτό του, μᾶς τό προσφέρει τό γαλλικό ἄθυρμα. Τά συνηθισμένα ἀθύρματα εἶναι ὅλα συμπτυγμένες ἀπομιμήσεις ἀνθρώπων ἀντικειμένων, λές καί τό παιδί δέν εἶναι, τελικά, γιά τό κοινό παρά ἕνας πῶ μικρός ἄνθρωπος, ἕνα ἀνθρωπάκι πού ὀφείλουμε νά τοῦ δίνουμε πράγματα ἀνάλογα μέ τό μπόι του.

Οἱ πρωτότυπες μορφές εἶναι σπανιότατες : μερικά ἀθύρματα συναρμολόγησης, βασισμένα στό δαιμόνιο τῆς ἐρασιτεχνικῆς μαστορικῆς, εἶναι τά μόνα πού παρουσιάζουν δυναμικές μορφές. Κατά τά ἄλλα, τό γαλλικό ἄθυρμα *σημαίνει πάντα κάτι*, καί τοῦτο τό κάτι εἶναι πάντα πέρα γιά πέρα κοινωνικοποιημένο, καμωμένο ἀπό τούς μύθους καί τίς τεχνικές τῆς ἐνήλικης σύγχρονης ζωῆς : τόν Στρατό, τό Ραδιόφωνο, τά Ταχυδρομεῖα, τήν Ἱατρική (τροῦσες-μνιατοῦρες γιατροῦ, αἰθουσες χειρουργείου γιά κοῦκλες), τό Σχολεῖο, τό Κομμωτήριο (κᾶσκες γιά ὄντουλάρισμα), τήν Ἀεροπορία (ἀλεξιπτωτιστές), τίς Μεταφορές (τραῖνα, αὐτοκίνητα, βενζινάκατες, μοτοποδήλατα, πρᾶτῆρια βενζίνης), τήν Ἐπιστήμη (διαστημικά ἀθύρματα).

Τό γεγονός ὅτι τά γαλλικά ἀθύρματα προεικονίζουν *κυριολεκτικά* τόν κόσμο τῶν ἐνήλικων λειτουργιῶν δέν μπορεῖ φυσικά παρά νά προετοιμάζει τό παιδί στό νά τίς ἀποδεχτεῖ ὅλες, δημιουργώντας του, προτοῦ ἀκόμα ἀρχίσει νά στοχάζεται, τό ἄλλοθι μιᾶς φύσης πού ἐπλαθε ἀνέκαθεν στρατιῶτες, ταχυδρόμους καί μοτοποδήλατα. Τό ἄθυρμα δίνει ἐδῶ τόν κατάλογο ὅλων ἐκείνων πού δέν ξαφνιάζουν τόν ἐνήλικο : τόν πόλεμο, τή γραφειοκρατία, τήν ἀσκήμια, τούς κατοίκους τοῦ Ἄρη, κλπ. Ἄλλωστε, δέν εἶναι τόσο ἡ

Ίδια ή άπομίμηση πού άποτελεί σημείο ένδοσης, όσο ή πιστότητα της άντιγραφής : τό γαλλικό άθυρμα μοιάζει μ' ένα μειωμένο σέ όγκο κεφάλι *jivaro**, όπου ξαναβρίσκει κανείς στό μέγεθος ενός μήλου τίς ρυτίδες και τά μαλλιά του ένήλικου. Υπάρχουν, λογουχάρη, κουκλες πού κατουράνε, έχουν οίσοφάγο, τούς δίνουν τό μπιμπερό, « βρέχουν » τίς πάνες τους : σύντομα, δίχως άλλο, τό γάλα στήν κοιλιά τους θά μεταβληθεί σέ νερό. Μπορούμε έτσι νά προετοιμάσουμε ένα κοριτσάκι στό νοικοκυρίστικο πνεύμα, νά τό « έθίσουμε » στόν μελλοντικό ρόλο του της μητέρας. Μόνο πού, μπρός σέ τουτο τόν κόσμο των πιστών και πολύπλοκων άντικειμένων, τό παιδί δέν μπορεί νά εμφανίζεται παρά ως ιδιοκτήτης, ως χρήστης, ποτέ ως δημιουργός : δέν εφευρίσκει τόν κόσμο, τόν χρησιμοποιεί : τό προετοιμάζουν για χειρονομίες δίχως άπροσδόκητα, δίχως έκπληξη και δίχως χαρά. Τό κάνουν ένα μικρό σπιτόγατο ιδιοκτήτη πού δέν χρειάζεται καν νά ανακαλύψει τά έλατήρια της ένήλικης συμπεριφορής : του τά προσφέρουν όλα έτοιμα : δέν έχει παρά νά τά σερβιριστεί μονάχος του, δέν του δίνουν ποτέ τίποτε νά διατρέξει.

Και τό πιο μικρό παιχνίδι κατασκευής – άρκεί νά μήν είναι παραπολύ ραφινάτο – συνεπάγεται μιάν πολύ διαφορετική μαθήτευση του κόσμου : τό παιδί δέν δημιουργεί εδώ καθόλου χαρακτηριστικά άντικείμενα, λίγο τό ένδιαφέρει αν έχουν « ένήλικο » όνομα : αυτό πού κάνει, δέν είναι χρήση, είναι δημιουργία : δημιουργεί μορφές πού βαδίζουν, πού κυλάνε, δημιουργεί μιá ζωή, όχι μιάν ιδιοκτησία : τά άντικείμενα αυτόδημιουργούνται εδώ, δέν είναι πιά μιá άδρανής και πολύπλοκη ύλη μέσα στή χούφτα. Αυτό όμως είναι πιο σπάνιο : τό γαλλικό άθυρμα είναι συνήθως ένα άθυρμα άπομίμησης, τείνει νά κάνει παιδιά χρήστες, όχι παιδιά δημιουργούς.

Ή άστικοποίηση του άθύρματος δέν άναγνωρίζεται μόνο

* Οί *Jivaros* ή *Givaros* είναι Ίνδιάνοι της Άμαζονίας (Δημοκρατία του Ίσημεριου), γνωστοί για την τέχνη τους νά μικραίνουν τόν όγκο των (χομμένων) κεφαλιών των έχθρών τους, διατηρώντας τους άνέπαφο τό σχήμα. (Σημ. Μετ.).

από τὰ σχήματά του – όλα λειτουργικά – αλλά κι από τήν οὐσία του. Τά συνηθισμένα ἀθύρματα εἶναι ἀπό μίαν ἄνοστη ὕλη, προϊόντα τῆς χημείας, ὄχι τῆς φύσης. Πολλά εἶναι τώρα φτιαγμένα ἀπό πολυσύνθετες πάστες· ἡ πλαστική ὕλη ἔχει ἐδῶ μίαν ὄψη ἀγαρμπῆ καί συνάμα ἀντισηπτική, σβήνει τὴν τέρψη, τὴν ἀπαλότητα, τὴν ἀνθρωπιά τῆς ἀφῆς. Ἐνα καταθλιπτικό σημάδι, εἶναι ἡ προοδευτική ἔξαφάνιση τοῦ ξύλου – ιδεώδους ὡστόσο ὕλικου, γιατί συνδυάζει τὴ στερεότητα, τὴν τρυφεράδα, τὴ φυσικὴ ζεστασιά τῆς ἐπαφῆς του· τὸ ξύλο ἀφαιρεῖ, ἀπό κάθε μορφὴ πού παίρνει, τὴν τραχύτητα τῶν πολὺ αἰχμηρῶν γωνιῶν, τὴ χημικὴ κρυάδα τοῦ μετάλλου· ὅταν τὸ παιδί τὸ πασπατεύει καί τὸ χτυπάει, δέν δονεῖται οὔτε τρίζει, ἔχει ἕναν ὑπόκωφο καί μαζί κοφτὸ ἦχο· εἶναι μιά οὐσία γνώριμη καί ποιητικὴ, πού ἀφήνει τὸ παιδί νά ἔχει μιά συνεχὴ ἐπαφή μὲ τὸ δέντρο, τὸ τραπέζι, τὸ παρκέτο. Τὸ ξύλο δέν πληγώνει, οὔτε ξεχαρβάλωνεται· δέν σπάει, φθείρεται, μπορεῖ νά βαστάξει καιρὸ, νά ζεῖ μαζί μὲ τὸ παιδί, νά μεταβάλλει σιγά-σιγά τίς σχέσεις ἀντικειμένου-χειριοῦ· ἂν πεθαίνει, πεθαίνει μικραίνοντας, ὄχι φουσκώνοντας, ὅπως ἐκεῖνα τὰ μηχανικὰ ἀθύρματα πού χάνονται ἀπὸ τὸ ξεχειλῶμα ἑνὸς σπασμένου ἐλατήριου. Τὸ ξύλο φτιάχνει ἀντικείμενα οὐσιώδη, ἀντικείμενα παντοτινά. Ἐ λοιπόν, δέν ὑπάρχουν πιά σχεδόν καθόλου ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ξύλινα ἀθύρματα, τίς στάνες καί τὰ μαντριά μὲ τὰ ὑπεροχα ξύλινα ζωάκια, πού κατασκευάζονταν, εἶναι ἀλήθεια, σέ ἐποχές πού βασίλευε ἡ χειροτεχνία. Τὸ ἄθωρομα εἶναι τώρα χημικὸ τόσο στὴν οὐσία ὅσο καί στό χρῶμα· τὸ ἴδιο τὸ ὕλικό του εἰσάγει σέ μιά κοιναισθησία τῆς χρήσης, ὄχι τῆς τέρψης. Τὰ ἀθύρματα τοῦτα πεθαίνουν ἄλλωστε πολὺ σύντομα, καί ὅταν πεθάνουν, δέν ἔχουν γιὰ τὸ παιδί καμιά μεταθανάτια ζωή.